

התייחסות לנושא הדיון

מערכת אקולוגיה וסביבה

אור קרסין

המחלקה לסוציולוגיה, מדע המדינה ותקשורת, האוניברסיטה הפתוחה

יעל מייסון

אגף שפכי תעשייה, דלקים וקרקעות מזוהמות, המשרד להגנת הסביבה

גלית פלצור

אגף כלכלה ותקינה, המשרד להגנת הסביבה

אייל אפשטיין

אריה נייגר

התאחדות התעשיינים בישראל; המכון הישראלי לאנרגיה וסביבה

יהודה גיא

אגף בטיחות וסביבה, התעשייה הצבאית לישראל

אריה קופפרברג

אגף בטיחות וסביבה, התעשייה הצבאית לישראל

צפרית פוקר

אגף בטיחות וסביבה, התעשייה הצבאית לישראל

עמית ברכה

אדם טבע ודין

מערכת אקולוגיה וסביבה

מאמר זה עבר שיפוט עמיתים

ציטוט מומלץ

אקולוגיה מ. 2011. לקראת חוק שיקום קרקעות מזוהמות בישראל – מקורות כספיים והסדרי מימון.

נושא הדיון

לקראת חוק שיקום קרקעות מזוהמות בישראל – מקורות כספיים והסדרי מימון

6 בנובמבר, 2011

גיליון חורף 2011 / כרך 2(4)

[שולחן הדיונים](#)

ברחבי הארץ, ובאזורי המרכז והשרון בפרט, קיימים שטחי קרקע רבים שזוהמו בעבר על-ידי שפיקה ו/או פליטה של חומרים המסוכנים לאדם ולסביבה. זיהום זה הוא תוצר ישיר של פעילות תעשייתית המתבססת על שימוש בדלקים ובחומרים כימיים שונים.

קרקע מזוהמת גורמת לסיכונים בריאותיים ולנזקים סביבתיים במקרים של חדירת חומרים מסוכנים לגוף באופנים שונים: דרך מערכת העיכול בעקבות אכילת ירקות ופרות שגודלו בקרקע מזוהמת, ודרך מערכת הנשימה על-ידי אדי חומרים מזהמים שמקורם בקרקע או במי תהום שזוהמו. נוסף על כך, נגרמת פגיעה, לעתים בלתי הפיכה, במערכות טבעיות: חי, צומח ובתי הגידול שלהם. מעבר להשחתת הקרקע עצמה לשימושי אדם, זיהום הקרקע עלול לגרום זיהום מקורות מים עיליים ומי תהום, וכבר נודע על בארות רבות באזור המרכז והשרון שנסגרו עקב זיהום שמקורו בזיהום קרקע. לאור הצפיפות הגוברת של אוכלוסיית ישראל והתמעטות השטחים הפנויים לבנייה, קיימת חשיבות רבה לשמירה על הקרקע – משאב ציבורי מתכלה – כך שניתן יהיה לעשות בה שימוש מיטבי למטרות שונות. שיקום קרקעות מזוהמות יאפשר מצאי גדול יותר של קרקעות למטרות ציבוריות, פרטיות ומסחריות.

בניגוד למדינות מפותחות אחרות בעולם, בישראל לא קיים עדיין חוק ייעודי שמטרתו למנוע זיהום קרקעות ולשקם את אלו שזוהמו. מה שהחל כיוזמה של עמותת אדם טבע ודין לקידום הצעת חוק פרטית בנושא, מובל כיום במרץ על-ידי המשרד להגנת הסביבה: באוגוסט 2011 אישרה הכנסת בקריאה ראשונה את הצעת החוק למניעת זיהום קרקע ושיקום קרקעות מזוהמות, התשע"א-2011. החוק נועד להסדיר את מכלול ההיבטים הקשורים בזיהום קרקעות, והוא כולל הנחיות בדבר ביצוע סקרים היסטוריים וסקרי קרקע באתרים שיש חשש ממשי שזוהמו, וכן הוראות לאופן שיקומם.

אף על פי שהצורך בשיקום קרקעות מזוהמות ברור לכול, הרי שלקראת השלמת תהליך החקיקה עולה כי עיקר המחלוקת נסוב

אקולוגיה וסביבה 2(4): 299-311.

על סוגיית המקורות הכספיים והסדרי המימון לפעולות הנדרשות לשיקום הקרקע. מחלוקת זו אינה מפתיעה לאור מורכבות הנושא ועלויות השיקום העצומות, הנאמדות בלפחות 9 מיליארד ₪, שיוטלו על הגורמים המזהמים. ברוב המקרים, גורמים אלה, כגון תעשיות ביטחוניות ובסיסי צה"ל, הם באחריותה הישירה של המדינה (או היו כאלה בעבר), ולכן תידרש המדינה לתקצב חלק גדול מפעילות השיקום הדרושות. במקרים שבהם זוהמו קרקעות פרטיות או שהזיהום נגרם על-ידי המגזר הפרטי, יהיו אלה בעלי הקרקעות המזוהמות שיידרשו לממן את הסקירה והשיקום. נוסף על כך, על פי הצעת החוק תוקם קרן לשיקום קרקעות מזוהמות. הקרן תסייע במימון הסקרים והטיפול בקרקע במקומות שבהם הועברו לאורך שנים רבות זכויות מקרקעין מיד ליד ללא התייחסות לזיהום ולעלויות השיקום, ושכיום מחזיקים בהן גורמים תמי לב, שהיו חסרי מודעות לנושא בעת שרכשו או חכרו את הקרקע.

שולחן הדיונים נפתח בסקירת הסדרי המימון לשיקום קרקעות במדינות שונות, ונמשך בהצגת נקודות מבטם של בעלי העניין העיקריים שכינסנו על במה זו – רגולטורים, נציגי גופים מהמגזר התעשייתי והביטחוני ונציגי מארגוני הסביבה.

היד הנעלמה, הזרוע הנטויה והכיס העמוק – סקירת הסדרי מימון לשיקום קרקעות מזוהמות במדינות שונות

אור קרסין

מחלקה לסוציולוגיה, מדע המדינה ותקשורת, האוניברסיטה הפתוחה

שאריות מזוט במפעל פרוטרום שבעכו, שנסגר בשנת 2003 | צילום: יצחק גורן

ברחבי הארץ, ובאזורי המרכז והשרון בפרט, קיימים שטחי קרקע רבים שזוהמו בעבר על-ידי שפיכה ו/או פליטה של חומרים המסוכנים לאדם ולסביבה. זיהום זה הוא תוצר ישיר של פעילות תעשייתית המתבססת על שימוש בדלקים ובחומרים כימיים שונים.

קרקע מזוהמת גורמת לסיכונים בריאותיים ולנזקים סביבתיים במקרים של חדירת חומרים מסוכנים לגוף באופנים שונים: דרך מערכת העיכול בעקבות אכילת ירקות ופרות שגודלו בקרקע מזוהמת, ודרך מערכת הנשימה על-ידי אדי חומרים מזהמים שמקורם בקרקע או במי תהום שזוהמו. נוסף על כך, נגרמת פגיעה, לעתים בלתי הפיכה, במערכות טבעיות: חי, צומח ובתי הגידול שלהם. מעבר להשחתת הקרקע עצמה לשימושי אדם, זיהום הקרקע עלול לגרום זיהום מקורות מים עיליים ומי תהום, וכבר נודע על בארות רבות באזור המרכז והשרון שנסגרו עקב זיהום שמקורו בזיהום קרקע. לאור הצפיפות הגוברת של אוכלוסיית ישראל והתמעטות השטחים הפנויים לבנייה, קיימת חשיבות רבה לשמירה על הקרקע – משאב ציבורי מתכלה – כך שניתן יהיה לעשות בה שימוש מיטבי למטרות שונות. שיקום קרקעות מזוהמות יאפשר מצאי גדול יותר של קרקעות למטרות ציבוריות, פרטיות ומסחריות.

בניגוד למדינות מפותחות אחרות בעולם, בישראל לא קיים עדיין חוק ייעודי שמטרתו למנוע זיהום קרקעות ולשקם את אלו שזוהמו. מה שהחל כיוזמה של עמותת אדם טבע ודין לקידום הצעת חוק פרטית בנושא, מובל כיום במרץ על-ידי המשרד להגנת הסביבה: באוגוסט 2011 אישרה הכנסת בקריאה ראשונה את הצעת החוק למניעת זיהום קרקע ושיקום קרקעות מזוהמות, התשע"א-2011. החוק נועד להסדיר את מכלול ההיבטים הקשורים בזיהום קרקעות, והוא כולל הנחיות בדבר ביצוע סקרים היסטוריים וסקרי קרקע באתרים שיש חשש ממשי שזוהמו, וכן הוראות לאופן שיקומם.

אף על פי שהצורך בשיקום קרקעות מזוהמות ברור לכול, הרי שלקראת השלמת תהליך החקיקה עולה כי עיקר המחלוקת נסוב על סוגיית המקורות הכספיים והסדרי המימון לפעולות הנדרשות לשיקום הקרקע. מחלוקת זו אינה מפתיעה לאור מורכבות הנושא ועלויות השיקום העצומות, הנאמדות בלפחות 9 מיליארד ₪, שיוטלו על הגורמים המזוהמים. ברוב המקרים, גורמים אלה, כגון תעשיות ביטחוניות ובסיסי צה"ל, הם באחריותה הישירה של המדינה (או היו כאלה בעבר), ולכן תידרש המדינה לתקצב חלק גדול מפעילות השיקום הדרושות. במקרים שבהם זוהמו קרקעות פרטיות או שהזיהום נגרם על-ידי המגזר הפרטי, יהיו אלה בעלי הקרקעות המזוהמות שיידרשו לממן את הסקירה והשיקום. נוסף על כך, על פי הצעת החוק תוקם קרן לשיקום קרקעות מזוהמות. הקרן תסייע במימון הסקרים והטיפול בקרקע במקומות שבהם הועברו לאורך שנים רבות זכויות מקרקעין מיד ליד ללא התייחסות לזיהום ולעלויות השיקום, ושכיום מחזיקים בהן גורמים תמי לב, שהיו חסרי מודעות לנושא בעת שרכשו או חכרו את הקרקע.

שולחן הדיונים נפתח בסקירת הסדרי המימון לשיקום קרקעות במדינות שונות, ונמשך בהצגת נקודות מבטם של בעלי העניין העיקריים שכינסנו על במה זו – רגולטורים, נציגי גופים מהמגזר התעשייתי והביטחוני ונציגי מארגוני הסביבה.

פורסם במסגרת הדיון: [לקראת חוק שיקום קרקעות מזוהמות בישראל – מקורות כספיים והסדרי מימון](#)

סקירת מנגנוני המימון בהצעת החוק לשיקום קרקעות מזוהמות

יעל מייסון

אגף שפכי תעשייה, דלקים וקרקעות מזוהמות, המשרד להגנת הסביבה

גלית פלצור

אגף כלכלה ותקינה, המשרד להגנת הסביבה

טיפול בקרקע מזוהמת | הצילום באדיבות המשרד להגנת הסביבה

ברחבי הארץ, ובאזורי המרכז והשרון בפרט, קיימים שטחי קרקע רבים שזוהמו בעבר על-ידי שפיכה ו/או פליטה של חומרים המסוכנים לאדם ולסביבה. זיהום זה הוא תוצר ישיר של פעילות תעשייתית המתבססת על שימוש בדלקים ובחומרים כימיים שונים.

קרקע מזוהמת גורמת לסיכונים בריאותיים ולנזקים סביבתיים במקרים של חדירת חומרים מסוכנים לגוף באופנים שונים: דרך מערכת העיכול בעקבות אכילת ירקות ופרות שגודלו בקרקע מזוהמת, ודרך מערכת הנשימה על-ידי אדי חומרים מזוהמים שמקורם בקרקע או במי תהום שזוהמו. נוסף על כך, נגרמת פגיעה, לעתים בלתי הפיכה, במערכות טבעיות: חי, צומח ובתי הגידול שלהם. מעבר להשחתת הקרקע עצמה לשימושי אדם, זיהום הקרקע עלול לגרום זיהום מקורות מים עיליים ומי תהום, וכבר נודע על בארות רבות באזור המרכז והשרון שנסגרו עקב זיהום שמקורו בזיהום קרקע. לאור הצפיפות הגוברת של אוכלוסיית ישראל והתמעטות השטחים הפנויים לבנייה, קיימת חשיבות רבה לשמירה על הקרקע – משאב ציבורי מתכלה – כך שניתן יהיה לעשות בה שימוש מיטבי למטרות שונות. שיקום קרקעות מזוהמות יאפשר מצאי גדול יותר של קרקעות למטרות ציבוריות, פרטיות ומסחריות.

בניגוד למדינות מפותחות אחרות בעולם, בישראל לא קיים עדיין חוק ייעודי שמטרתו למנוע זיהום קרקעות ולשקם את אלו שזוהמו. מה שהחל כיוזמה של עמותת אדם טבע ודין לקידום הצעת חוק פרטית בנושא, מובל כיום במרץ על-ידי המשרד להגנת הסביבה: באוגוסט 2011 אישרה הכנסת בקריאה ראשונה את הצעת החוק למניעת זיהום קרקע ושיקום קרקעות מזוהמות, התשע"א-2011. החוק נועד להסדיר את מכלול ההיבטים הקשורים בזיהום קרקעות, והוא כולל הנחיות בדבר ביצוע סקרים היסטוריים וסקרי קרקע באתרים שיש חשש ממשי שזוהמו, וכן הוראות לאופן שיקומם.

אף על פי שהצורך בשיקום קרקעות מזוהמות ברור לכול, הרי שלקראת השלמת תהליך החקיקה עולה כי עיקר המחלוקת נסוב על סוגיית המקורות הכספיים והסדרי המימון לפעולות הנדרשות לשיקום הקרקע. מחלוקת זו אינה מפתיעה לאור מורכבות הנושא ועלויות השיקום העצומות, הנאמדות בלפחות 9 מיליארד ₪, שיוטלו על הגורמים המזוהמים. ברוב המקרים, גורמים אלה, כגון תעשיות ביטחוניות ובסיסי צה"ל, הם באחריותה הישירה של המדינה (או היו כאלה בעבר), ולכן תידרש המדינה לתקצב חלק גדול מפעילות השיקום הדרושות. במקרים שבהם זוהמו קרקעות פרטיות או שהזיהום נגרם על-ידי המגזר הפרטי, יהיו אלה בעלי הקרקעות המזוהמות שיידרשו לממן את הסקירה והשיקום. נוסף על כך, על פי הצעת החוק תוקם קרן לשיקום קרקעות מזוהמות. הקרן תסייע במימון הסקרים והטיפול בקרקע במקומות שבהם הועברו לאורך שנים רבות זכויות מקרקעין מיד ליד ללא התייחסות לזיהום ולעלויות השיקום, ושכיום מחזיקים בהן גורמים תמי לב, שהיו חסרי מודעות לנושא בעת שרכשו או חכרו את הקרקע.

שולחן הדיונים נפתח בסקירת הסדרי המימון לשיקום קרקעות במדינות שונות, ונמשך בהצגת נקודות מבטם של בעלי העניין העיקריים שכינסנו על במה זו – רגולטורים, נציגי גופים מהמגזר התעשייתי והביטחוני ונציג מארגוני הסביבה.

פורסם במסגרת הדיון: לקראת חוק שיקום קרקעות מזוהמות בישראל – מקורות כספיים והסדרי מימון

במה נבחר – בחקיקה "פופוליסטית" או בחקיקה ישימה?

אייל אפשטיין

קיים כיום קושי אמתי להצביע על אופי הזיהומים ועל הדרך המיטבית לטפל בהם, וזאת נוסף על חוסר הוודאות הרב הקיים לגבי אומדני עלות השיקום | צילום: יצחק גורן

ברחבי הארץ, ובאזורי המרכז והשרון בפרט, קיימים שטחי קרקע רבים שזוהמו בעבר על-ידי שפיכה ו/או פליטה של חומרים המסוכנים לאדם ולסביבה. זיהום זה הוא תוצר ישיר של פעילות תעשייתית המתבססת על שימוש בדלקים ובחומרים כימיים שונים.

קרקע מזוהמת גורמת לסיכונים בריאותיים ולנזקים סביבתיים במקרים של חדירת חומרים מסוכנים לגוף באופנים שונים: דרך מערכת העיכול בעקבות אכילת ירקות ופירות שגודלו בקרקע מזוהמת, ודרך מערכת הנשימה על-ידי אדי חומרים מזהמים שמקורם בקרקע או במי תהום שזוהמו. נוסף על כך, נגרמת פגיעה, לעתים בלתי הפיכה, במערכות טבעיות: חי, צומח ובתי הגידול שלהם. מעבר להשחתת הקרקע עצמה לשימושי אדם, זיהום הקרקע עלול לגרום זיהום מקורות מים עיליים ומי תהום, וכבר נודע על בארות רבות באזור המרכז והשרון שנסגרו עקב זיהום שמקורו בזיהום קרקע. לאור הצפיפות הגוברת של אוכלוסיית ישראל והתמעטות השטחים הפנויים לבנייה, קיימת חשיבות רבה לשמירה על הקרקע – משאב ציבורי מתכלה – כך שניתן יהיה לעשות בה שימוש מיטבי למטרות שונות. שיקום קרקעות מזוהמות יאפשר מצאי גדול יותר של קרקעות למטרות ציבוריות, פרטיות ומסחריות.

בניגוד למדינות מפותחות אחרות בעולם, בישראל לא קיים עדיין חוק ייעודי שמטרתו למנוע זיהום קרקעות ולשקם את אלו שזוהמו. מה שהחל כיוזמה של עמותת אדם טבע ודין לקידום הצעת חוק פרטית בנושא, מובל כיום במרץ על-ידי המשרד להגנת הסביבה: באוגוסט 2011 אישרה הכנסת בקריאה ראשונה את הצעת החוק למניעת זיהום קרקע ושיקום קרקעות מזוהמות, התשע"א-2011. החוק נועד להסדיר את מכלול ההיבטים הקשורים בזיהום קרקעות, והוא כולל הנחיות בדבר ביצוע סקרים היסטוריים וסקרי קרקע באתרים שיש חשש ממשי שזוהמו, וכן הוראות לאופן שיקומם.

אף על פי שהצורך בשיקום קרקעות מזוהמות ברור לכול, הרי שלקראת השלמת תהליך החקיקה עולה כי עיקר המחלוקת נסוב על סוגיית המקורות הכספיים והסדרי המימון לפעולות הנדרשות לשיקום הקרקע. מחלוקת זו אינה מפתיעה לאור מורכבות הנושא ועלויות השיקום העצומות, הנאמדות בלפחות 9 מיליארד ₪, שיוטלו על הגורמים המזוהמים. ברוב המקרים, גורמים אלה, כגון תעשיות ביטחוניות ובסיסי צה"ל, הם באחריותה הישירה של המדינה (או היו כאלה בעבר), ולכן תידרש המדינה לתקצב חלק גדול מפעילות השיקום הדרושות. במקרים שבהם זוהמו קרקעות פרטיות או שהזיהום נגרם על-ידי המגזר הפרטי, יהיו אלה בעלי הקרקעות המזוהמות שיידרשו לממן את הסקירה והשיקום. נוסף על כך, על פי הצעת החוק תוקם קרן לשיקום קרקעות מזוהמות. הקרן תסייע במימון הסקרים והטיפול בקרקע במקומות שבהם הועברו לאורך שנים רבות זכויות מקרקעין מיד ליד ללא התייחסות לזיהום ולעלויות השיקום, ושכיום מחזיקים בהן גורמים תמי לב, שהיו חסרי מודעות לנושא בעת שרכשו או חכרו את הקרקע.

שולחן הדיונים נפתח בסקירת הסדרי המימון לשיקום קרקעות במדינות שונות, ונמשך בהצגת נקודות מבטם של בעלי העניין

העיקריים שכינסנו על במה זו – רגולטורים, נציגי גופים מהמגזר התעשייתי והביטחוני ונציג מארגוני הסביבה.

[פורסם במסגרת הדיון: לקראת חוק שיקום קרקעות מזוהמות בישראל – מקורות כספיים והסדרי מימון](#)

הקרון לשיקום קרקעות – או קרון הצבי?

אריה נייגר

התאחדות התעשיינים בישראל; המכון הישראלי לאנרגיה וסביבה

קרקע מזוהמת בפסגת זאב, ירושלים | צילום: ינאי היערי, באדיבות המשרד להגנת הסביבה

ברחבי הארץ, ובאזורי המרכז והשרון בפרט, קיימים שטחי קרקע רבים שזוהמו בעבר על-ידי שפיכה ו/או פליטה של חומרים המסוכנים לאדם ולסביבה. זיהום זה הוא תוצר ישיר של פעילות תעשייתית המתבססת על שימוש בדלקים ובחומרים כימיים שונים.

קרקע מזוהמת גורמת לסיכונים בריאותיים ולנזקים סביבתיים במקרים של חדירת חומרים מסוכנים לגוף באופנים שונים: דרך מערכת העיכול בעקבות אכילת ירקות ופירות שגודלו בקרקע מזוהמת, דרך מערכת הנשימה על-ידי אדי חומרים מזוהמים שמקורם בקרקע או במי תהום שזוהמו. נוסף על כך, נגרמת פגיעה, לעתים בלתי הפיכה, במערכות טבעיות: חי, צומח ובתי הגידול שלהם. מעבר להשחתת הקרקע עצמה לשימושי אדם, זיהום הקרקע עלול לגרום זיהום מקורות מים עיליים ומי תהום, וכבר נודע על בארות רבות באזור המרכז והשרון שנסגרו עקב זיהום שמקורו בזיהום קרקע. לאור הצפיפות הגוברת של אוכלוסיית ישראל והתמעטות השטחים הפנויים לבנייה, קיימת חשיבות רבה לשמירה על הקרקע – משאב ציבורי מתכלה – כך שניתן יהיה לעשות בה שימוש מיטבי למטרות שונות. שיקום קרקעות מזוהמות יאפשר מצאי גדול יותר של קרקעות למטרות ציבוריות, פרטיות ומסחריות.

בניגוד למדינות מפותחות אחרות בעולם, בישראל לא קיים עדיין חוק ייעודי שמטרתו למנוע זיהום קרקעות ולשקם את אלו שזוהמו. מה שהחל כיוזמה של עמותת אדם טבע ודין לקידום הצעת חוק פרטית בנושא, מובל כיום במרץ על-ידי המשרד להגנת הסביבה: באוגוסט 2011 אישרה הכנסת בקריאה ראשונה את הצעת החוק למניעת זיהום קרקע ושיקום קרקעות מזוהמות, התשע"א-2011. החוק נועד להסדיר את מכלול ההיבטים הקשורים בזיהום קרקעות, והוא כולל הנחיות בדבר ביצוע סקרים

היסטוריים וסקרי קרקע באתרים שיש חשש ממשי שזוהמו, וכן הוראות לאופן שיקומם.

אף על פי שהצורך בשיקום קרקעות מזוהמות ברור לכול, הרי שלקראת השלמת תהליך החקיקה עולה כי עיקר המחלוקת נסוב על סוגיית המקורות הכספיים והסדרי המימון לפעולות הנדרשות לשיקום הקרקע. מחלוקת זו אינה מפתיעה לאור מורכבות הנושא ועלויות השיקום העצומות, הנאמדות בלפחות 9 מיליארד ₪, שיוטלו על הגורמים המזוהמים. ברוב המקרים, גורמים אלה, כגון תעשיות ביטחוניות ובסיסי צה"ל, הם באחריותה הישירה של המדינה (או היו כאלה בעבר), ולכן תיידרש המדינה לתקצב חלק גדול מפעילות השיקום הדרושות. במקרים שבהם זוהמו קרקעות פרטיות או שהזיהום נגרם על-ידי המגזר הפרטי, יהיו אלה בעלי הקרקעות המזוהמות שיידרשו לממן את הסקירה והשיקום. נוסף על כך, על פי הצעת החוק תוקם קרן לשיקום קרקעות מזוהמות. הקרן תסייע במימון הסקרים והטיפול בקרקע במקומות שבהם הועברו לאורך שנים רבות זכויות מקרקעין מיד ליד ללא התייחסות לזיהום ולעלויות השיקום, ושכיום מחזיקים בהן גורמים תמי לב, שהיו חסרי מודעות לנושא בעת שרכשו או חכרו את הקרקע.

שולחן הדיונים נפתח בסקירת הסדרי המימון לשיקום קרקעות במדינות שונות, ונמשך בהצגת נקודות מבטם של בעלי העניין העיקריים שכינסנו על במה זו – רגולטורים, נציגי גופים מהמגזר התעשייתי והביטחוני ונציגי מארגוני הסביבה.

[פורסם במסגרת הדיון: לקראת חוק שיקום קרקעות מזוהמות בישראל – מקורות כספיים והסדרי מימון](#)

קרקעות התעשייה הצבאית – השלכות הצעת החוק על מימון שיקומן

יהודה גיא

אגף בטיחות וסביבה, התעשייה הצבאית לישראל

אריה קופפרברג

אגף בטיחות וסביבה, התעשייה הצבאית לישראל

צפרית פרקר

אגף בטיחות וסביבה, התעשייה הצבאית לישראל

זיהום קרקע במגרש חנייה של מכליות דלק | הצילום באדיבות המשרד להגנת הסביבה

ברחבי הארץ, ובאזורי המרכז והשרון בפרט, קיימים שטחי קרקע רבים שזוהמו בעבר על-ידי שפיכה ו/או פליטה של חומרים המסוכנים לאדם ולסביבה. זיהום זה הוא תוצר ישיר של פעילות תעשייתית המתבססת על שימוש בדלקים ובחומרים כימיים שונים.

קרקע מזוהמת גורמת לסיכונים בריאותיים ולנזקים סביבתיים במקרים של חדירת חומרים מסוכנים לגוף באופנים שונים: דרך מערכת העיכול בעקבות אכילת ירקות ופירות שגודלו בקרקע מזוהמת, ודרך מערכת הנשימה על-ידי אדי חומרים מזוהמים שמקורם בקרקע או במי תהום שזוהמו. נוסף על כך, נגרמת פגיעה, לעתים בלתי הפיכה, במערכות טבעיות: חי, צומח ובתי הגידול שלהם. מעבר להשחתת הקרקע עצמה לשימושי אדם, זיהום הקרקע עלול לגרום זיהום מקורות מים עיליים ומי תהום, וכבר נודע על בארות רבות באזור המרכז והשרון שנסגרו עקב זיהום שמקורו בזיהום קרקע. לאור הצפיפות הגוברת של אוכלוסיית ישראל והתמעטות השטחים הפנויים לבנייה, קיימת חשיבות רבה לשמירה על הקרקע – משאב ציבורי מתכלה – כך שניתן יהיה לעשות בה שימוש מיטבי למטרות שונות. שיקום קרקעות מזוהמות יאפשר מצאי גדול יותר של קרקעות למטרות ציבוריות, פרטיות ומסחריות.

בניגוד למדינות מפותחות אחרות בעולם, בישראל לא קיים עדיין חוק ייעודי שמטרתו למנוע זיהום קרקעות ולשקם את אלו שזוהמו. מה שהחל כיוזמה של עמותת אדם טבע ודין לקידום הצעת חוק פרטית בנושא, מובל כיום במרץ על-ידי המשרד להגנת הסביבה: באוגוסט 2011 אישרה הכנסת בקריאה ראשונה את הצעת החוק למניעת זיהום קרקע ושיקום קרקעות מזוהמות, התשע"א-2011. החוק נועד להסדיר את מכלול ההיבטים הקשורים בזיהום קרקעות, והוא כולל הנחיות בדבר ביצוע סקרים היסטוריים וסקרי קרקע באתרים שיש חשש ממשי שזוהמו, וכן הוראות לאופן שיקומם.

אף על פי שהצורך בשיקום קרקעות מזוהמות ברור לכול, הרי שלקראת השלמת תהליך החקיקה עולה כי עיקר המחלוקת נסוב על סוגיית המקורות הכספיים והסדרי המימון לפעולות הנדרשות לשיקום הקרקע. מחלוקת זו אינה מפתיעה לאור מורכבות הנושא ועלויות השיקום העצומות, הנאמדות בלפחות 9 מיליארד ₪, שיוטלו על הגורמים המזוהמים. ברוב המקרים, גורמים אלה, כגון תעשיות ביטחוניות ובסיסי צה"ל, הם באחריותה הישירה של המדינה (או היו כאלה בעבר), ולכן תידרש המדינה לתקצב חלק גדול מפעילות השיקום הדרושות. במקרים שבהם זוהמו קרקעות פרטיות או שהזיהום נגרם על-ידי המגר הפרטי, יהיו אלה בעלי הקרקעות המזוהמות שיידרשו לממן את הסקירה והשיקום. נוסף על כך, על פי הצעת החוק תוקם קרן לשיקום קרקעות מזוהמות. הקרן תסייע במימון הסקרים והטיפול בקרקע במקומות שבהם הועברו לאורך שנים רבות זכויות מקרקעין מיד ליד ללא התייחסות לזיהום ועלויות השיקום, ושכיום מחזיקים בהן גורמים תמי לב, שהיו חסרי מודעות לנושא בעת שרכשו או חכרו את הקרקע.

שולחן הדיונים נפתח בסקירת הסדרי המימון לשיקום קרקעות במדינות שונות, ונמשך בהצגת נקודות מבטם של בעלי העניין העיקריים שכינסנו על במה זו – רגולטורים, נציגי גופים מהמגזר התעשייתי והביטחוני ונציג מארגוני הסביבה.

פורסם במסגרת הדיון: [לקראת חוק שיקום קרקעות מזוהמות בישראל – מקורות כספיים והסדרי מימון](#)

המשמעויות הציבוריות של הצעת חוק שיקום קרקעות מזוהמות

עמית ברכה

אדם טבע ודין

קרקעות מזוהמות בתל-אביב כתוצאה מפעילות מפעל "מגן" – מפעל לייצור נשק של תעש | הצילום באדיבות אדם טבע ודין

ברחבי הארץ, ובאזורי המרכז והשרון בפרט, קיימים שטחי קרקע רבים שזוהמו בעבר על-ידי שפיכה ו/או פליטה של חומרים המסוכנים לאדם ולסביבה. זיהום זה הוא תוצר ישיר של פעילות תעשייתית המתבססת על שימוש בדלקים ובחומרים כימיים שונים.

קרקע מזוהמת גורמת לסיכונים בריאותיים ולנזקים סביבתיים במקרים של חדירת חומרים מסוכנים לגוף באופנים שונים: דרך מערכת העיכול בעקבות אכילת ירקות ופרות שגודלו בקרקע מזוהמת, ודרך מערכת הנשימה על-ידי אדי חומרים מזוהמים שמקורם בקרקע או במי תהום שזוהמו. נוסף על כך, נגרמת פגיעה, לעתים בלתי הפיכה, במערכות טבעיות: חי, צומח ובתי הגידול שלהם. מעבר להשחתת הקרקע עצמה לשימושי אדם, זיהום הקרקע עלול לגרום זיהום מקורות מים עיליים ומי תהום, וכבר נודע על בארות רבות באזור המרכז והשרון שנסגרו עקב זיהום שמקורו בזיהום קרקע. לאור הצפיפות הגוברת של אוכלוסיית ישראל והתמעטות השטחים הפנויים לבנייה, קיימת חשיבות רבה לשמירה על הקרקע – משאב ציבורי מתכלה – כך שניתן יהיה לעשות בה שימוש מיטבי למטרות שונות. שיקום קרקעות מזוהמות יאפשר מצאי גדול יותר של קרקעות למטרות ציבוריות, פרטיות ומסחריות.

בניגוד למדינות מפותחות אחרות בעולם, בישראל לא קיים עדיין חוק ייעודי שמטרתו למנוע זיהום קרקעות ולשקם את אלו

שזוהמו. מה שהחל כיוזמה של עמותת אדם טבע ודין לקידום הצעת חוק פרטית בנושא, מובל כיום במרץ על-ידי המשרד להגנת הסביבה: באוגוסט 2011 אישרה הכנסת בקריאה ראשונה את הצעת החוק למניעת זיהום קרקע ושיקום קרקעות מזוהמות, התשע"א-2011. החוק נועד להסדיר את מכלול ההיבטים הקשורים בזיהום קרקעות, והוא כולל הנחיות בדבר ביצוע סקרים היסטוריים וסקרי קרקע באתרים שיש חשש ממשי שזוהמו, וכן הוראות לאופן שיקומם.

אף על פי שהצורך בשיקום קרקעות מזוהמות ברור לכול, הרי שלקראת השלמת תהליך החקיקה עולה כי עיקר המחלוקת נסוב על סוגיית המקורות הכספיים והסדרי המימון לפעולות הנדרשות לשיקום הקרקע. מחלוקת זו אינה מפתיעה לאור מורכבות הנושא ועלויות השיקום העצומות, הנאמדות בלפחות 9 מיליארד ₪, שיוטלו על הגורמים המזוהמים. ברוב המקרים, גורמים אלה, כגון תעשיות ביטחוניות ובסיסי צה"ל, הם באחריותה הישירה של המדינה (או היו כאלה בעבר), ולכן תידרש המדינה לתקצב חלק גדול מפעילות השיקום הדרושות. במקרים שבהם זוהמו קרקעות פרטיות או שהזיהום נגרם על-ידי המגזר הפרטי, יהיו אלה בעלי הקרקעות המזוהמות שיידרשו לממן את הסקירה והשיקום. נוסף על כך, על פי הצעת החוק תוקם קרן לשיקום קרקעות מזוהמות. הקרן תסייע במימון הסקרים והטיפול בקרקע במקומות שבהם הועברו לאורך שנים רבות זכויות מקרקעין מיד ליד ללא התייחסות לזיהום ועלויות השיקום, ושכיום מחזיקים בהן גורמים תמי לב, שהיו חסרי מודעות לנושא בעת שרכשו או חכרו את הקרקע.

שולחן הדיונים נפתח בסקירת הסדרי המימון לשיקום קרקעות במדינות שונות, ונמשך בהצגת נקודות מבטם של בעלי העניין העיקריים שכנסנו על במה זו – רגולטורים, נציגי גופים מהמגזר התעשייתי והביטחוני ונציגי מארגוני הסביבה.

פורסם במסגרת הדיון: [לקראת חוק שיקום קרקעות מזוהמות בישראל – מקורות כספיים והסדרי מימון](#)

שיווק ליזמים פרטיים – פתרון אפשרי לקרקעות מזוהמות שברשות מערכת הביטחון

מערכת אקולוגיה וסביבה

ברחבי הארץ, ובאזורי המרכז והשרון בפרט, קיימים שטחי קרקע רבים שזוהמו בעבר על-ידי שפיכה ו/או פליטה של חומרים המסוכנים לאדם ולסביבה. זיהום זה הוא תוצר ישיר של פעילות תעשייתית המתבססת על שימוש בדלקים ובחומרים כימיים שונים.

קרקע מזוהמת גורמת לסיכונים בריאותיים ולנזקים סביבתיים במקרים של חדירת חומרים מסוכנים לגוף באופנים שונים: דרך מערכת העיכול בעקבות אכילת ירקות ופרות שגודלו בקרקע מזוהמת, ודרך מערכת הנשימה על-ידי אדי חומרים מזוהמים שמקורם בקרקע או במי תהום שזוהמו. נוסף על כך, נגרמת פגיעה, לעתים בלתי הפיכה, במערכות טבעיות: חי, צומח ובתי הגידול שלהם. מעבר להשחתת הקרקע עצמה לשימושי אדם, זיהום הקרקע עלול לגרום זיהום מקורות מים עיליים ומי תהום, וכבר נודע על בארות רבות באזור המרכז והשרון שנסגרו עקב זיהום שמקורו בזיהום קרקע. לאור הצפיפות הגוברת של אוכלוסיית ישראל והתמעטות השטחים הפנויים לבנייה, קיימת חשיבות רבה לשמירה על הקרקע – משאב ציבורי מתכלה – כך שניתן יהיה לעשות בה שימוש מיטבי למטרות שונות. שיקום קרקעות מזוהמות יאפשר מצאי גדול יותר של קרקעות למטרות ציבוריות, פרטיות ומסחריות.

בניגוד למדינות מפותחות אחרות בעולם, בישראל לא קיים עדיין חוק ייעודי שמטרתו למנוע זיהום קרקעות ולשקם את אלו שזוהמו. מה שהחל כיוזמה של עמותת אדם טבע ודין לקידום הצעת חוק פרטית בנושא, מובל כיום במרץ על-ידי המשרד להגנת הסביבה: באוגוסט 2011 אישרה הכנסת בקריאה ראשונה את הצעת החוק למניעת זיהום קרקע ושיקום קרקעות מזוהמות, התשע"א-2011. החוק נועד להסדיר את מכלול ההיבטים הקשורים בזיהום קרקעות, והוא כולל הנחיות בדבר ביצוע סקרים היסטוריים וסקרי קרקע באתרים שיש חשש ממשי שזוהמו, וכן הוראות לאופן שיקומם.

אף על פי שהצורך בשיקום קרקעות מזוהמות ברור לכול, הרי שלקראת השלמת תהליך החקיקה עולה כי עיקר המחלוקת נסוב על סוגיית המקורות הכספיים והסדרי המימון לפעולות הנדרשות לשיקום הקרקע. מחלוקת זו אינה מפתיעה לאור מורכבות הנושא ועלויות השיקום העצומות, הנאמדות בלפחות 9 מיליארד ₪, שיוטלו על הגורמים המזוהמים. ברוב המקרים, גורמים אלה, כגון תעשיות ביטחוניות ובסיסי צה"ל, הם באחריותה הישירה של המדינה (או היו כאלה בעבר), ולכן תידרש המדינה לתקצב חלק גדול מפעילות השיקום הדרושות. במקרים שבהם זוהמו קרקעות פרטיות או שהזיהום נגרם על-ידי המגזר הפרטי, יהיו אלה בעלי הקרקעות המזוהמות שיידרשו לממן את הסקירה והשיקום. נוסף על כך, על פי הצעת החוק תוקם קרן לשיקום קרקעות מזוהמות. הקרן תסייע במימון הסקרים והטיפול בקרקע במקומות שבהם הועברו לאורך שנים רבות זכויות מקרקעין מיד ליד ללא התייחסות לזיהום ולעלויות השיקום, ושכיום מחזיקים בהן גורמים תמי לב, שהיו חסרי מודעות לנושא בעת שרכשו או חכרו את הקרקע.

שולחן הדיונים נפתח בסקירת הסדרי המימון לשיקום קרקעות במדינות שונות, ונמשך בהצגת נקודות מבטם של בעלי העניין העיקריים שכינסנו על במה זו – רגולטורים, נציגי גופים מהמגזר התעשייתי והביטחוני ונציג מארגוני הסביבה.

פורסם במסגרת הדיון: לקראת חוק שיקום קרקעות מזוהמות בישראל – מקורות כספיים והסדרי מימון